

Komparativna analiza odabranih programa za odgoj vjere djece u izvanobiteljskim uvjetima

Teklić, Anđela

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Catholic Theology / Sveučilište u Splitu, Katolički bogoslovni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:202:809073>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-05**

Repository / Repozitorij:

[Repository of The Catholic Faculty of Theology
University of Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET
TEOLOŠKO-KATEHETSKE STUDIJE

ANĐELA TEKLIĆ

KOMPARATIVNA ANALIZA ODABRANIH PROGRAMA ZA
ODGOJ VJERE DJECE U IZVANOBITELJSKIM UVJETIMA

ZAVRŠNI RAD
iz religiozne pedagogije
kod prof. dr. sc. Jadranke Garmaz

Split, 2020.

SADRŽAJ

UVOD	1
1. ODGOJ U RANOM I SREDNJEM DJETINJSTVU	2
1.1. O odgoju	2
1.2. Temeljna obilježja odgoja djece ranog i srednjeg djetinjstva	3
1.3. Odgoj iz psihološkog aspekta	4
1.4. Subjekti odgoja u ranom i srednjem djetinjstvu	5
1.3.1. Dijete	6
1.3.2. Roditelji, predstavnici župne zajednice i dr.	7
2. OBILJEŽJA ODGOJA U VJERI U RANOM I SREDNJEM DJETINJSTVU	9
2.1. Odgoj vjere prema Montessori pedagogiji	9
2.2. Odgoj vjere prema Katehezi dobrog Pastira	10
2.3. Odgoj vjere prema Programu vjerskog odgoja u predškolskoj dobi HBK	13
2.4. Odgoj vjere prema Programu župne kateheze HBK	15
3. SALEZIJANSKI ODGOJ KAO PRIMJER ODGOJA U SVJETLU VJERE	16
3.1. Sv. Ivan Bosco	16
3.1.1. Salezijanska duhovnost	16
3.1.2. Preventivni sustav	17
3.2. Salezijanci u Hrvatskoj	19
3.3. Salezijanci u Splitu	20
3.4. Ljetni oratorij : „Igrajte se, skačite, vičite, samo nemojte grijешiti“	21
ZAKLJUČAK	23
LITERATURA	24

UVOD

Tema ovog završnog rada je: Komparativna analiza odabranih programa za odgoj vjere djece u izvanobiteljskim uvjetima. Cilj ovoga rada je približiti važnost odgoja te u pozitivnom duhu sagledati oblike vjerskog odgoja i ukratko ih predstaviti.

U prvom poglavlju obuhvatiti ćemo odgoj kao jedan općeniti pojam definirajući ga i navodeći neke temeljne značajke koje ga obilježavaju, a veći dio poglavlja posvetiti ćemo odgoju djece u ranom i srednjem djetinjstvu. Uz temeljna obilježja, što psihološka, što motorička i razna druga, dotaknuti ćemo se odgoja iz psihološkog aspekta te istaknuti subjekte odgoja želeći pozitivno istaknuti uloge i važnosti za odgoj, kao i osnovna obilježja tih uloga.

U drugom poglavlju predstaviti ćemo odgoj u svjetlu vjere u izvanobiteljskim uvjetima pa ćemo tako obuhvatiti program vjerskog odgoja, katehezu Dobrog Pastira, program Marije Montessori te program župne kateheze Hrvatske biskupske Konferencije (HBK). Istaknuti ćemo i posebnosti svakog pojedinog programa, odnosno ono po čemu se međusobno razlikuju kroz obilježja i metode odgojnih procesa.

U trećem poglavlju ovog završnog rada obraditi ćemo salezijanski odgoj u ranom i srednjem djetinjstvu, red salezijanaca koje je utemeljio sv. Ivan Bosco i salezijanski odgoj općenito. Salezijanci sa svojim odgojnim metodama i k komunikativnim pristupom djeci i mladima mogu biti uzor u radu sa djecom, kroz igru i formaciju jer oni na aktualan način obogaćen kršćanskim vrednotama pristupaju malom čovjeku i dopiru do njegovog srca kroz ono što mu je blizu, a to je igra.

1. ODGOJ U RANOM I SREDNJEM DJETINJSTVU

“Don Bosco je mogao toliko postići jer se nije služio otrcanim obrascima kratkog daha i posebnog ambijenta, nego je u svakom djelovanju vodio računa o nosivim 'stupovima' svoga odgojnog odnosa. Njihova uravnotežena prisutnost omogućavala mu je da pronađe ispravna rješenja za svaki odgojni problem, bilo daje riječ o kazni ili o odgoju za svetost; rješenja koja su zbog toga uvijek bila nova i različita, primjerena osobama i prilikama, i ujedno stalna, po svojoj vjernosti načelima koja nadilaze osobe i prilike.”¹

Odgoj uvelike određuje ljudsko ponašanje koje najčešće dijelimo na loše i dobro, odnosno izražavamo mislima u kojima za nekoga kažemo da je netko dobro odgojen, a netko loše odgojen.

1.1. O ODGOJU

“Odgoj, proces izgrađivanja, razvijanja i oblikovanja čovjeka u njegovim ljudskim odlikama. Odgoj ima opće, društveno-povijesno i individualno značenje. Njime se trajno prenose društveno-povijesna iskustva čovječanstva, stečevine kulture i civilizacije na nove naraštaje. Na individualnoj razini obuhvaća čovjekov razvoj na tjelesnome, intelektualnom, moralnom, estetskom i radnome području; oblikovanje racionalne, emocionalne i voljne sfere; stjecanje potrebnih znanja, umijeća i navika, razvijanje intelektualnih snaga i sposobnosti, izgradnju karakternih crta i svih pozitivnih odlika ljudske osobnosti. Odgoj omogućuje ljudsko oblikovanje svakoga čovjeka, a tijekom povijesti omogućio je razvoj ljudske zajednice. U pedagoškom smislu, odgoj je svjesna, namjerna, društveno organizirana, pedagoški osmišljena djelatnost radi ostvarivanja ljudskih težnji postizanja ideala i odgojne svrhe – izgrađivanja potpunih i uljudnih ljudskih osobnosti.”²

Odgoj je jako rasprostranjen pojam, svi na neki način govore o odgoju i odgoj se dotiče svakog pojedinca to jest, kako je već napisano, uvelike ga određuje. To ponajviše govori o važnosti odgoja, o tome koliko mu se vremena treba posvetiti i koliko vremena bi trebalo uložiti u njega. U današnjem svijetu, “modernom” 21. stoljeću, odgoj je zapostavljen tj. alternative koje su stale na mjesto dječje igre, vremena koje provode u prirodi, izazova koja ih obogaćuju zamijenio je virtualni svijet prepun nezdravog sadržaja koji je bez obzira na činjenicu o nezdravom ili lošem

¹ Gino Corallo, *Salezijanska odgojna metoda - Don Boscova baština*, Salesiana, 2017., 17.

² „Odgoj“, *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020.
<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44727> (Pristupljeno: 9. kolovoza 2020.),

sadržaju prihvaćen i dominantan, prava napast koja odgojitelja (roditelja, skrbnika, župnika, animatora, tetu čuvaricu itd.) odvlači od bitnoga - od onoga što odgoj je.

1.2. TEMELJNA OBILJEŽJA ODGOJA DJECE RANOG I SREDNJEG DJETINJSTVA

Odgoj određuju razna motorička, tjelesna, psihološka, estetska, intelektualna i mnoga druga obilježja i to oblikuje odgojne metode. Stoga, u ovom ću dijelu predstaviti ta obilježja. U ranom djetinjstvu, koje obuhvaća razdoblje od treće do šeste godine, rast i razvoj je intenzivan i uvelike se i na svim razvojnim područjima razlikuje dijete u trećoj godini i šestoj godini. Stoga ću opisujući obilježja obuhvatiti na neki način svaku godinu djetinjstva. Srednje djetinjstvo, poznato kao školska dob, traje od šeste do jedanaeste godine, nakon čega slijedi pubertet i adolescencija. Rast i razvoj je također intenzivan i brz i svaka godina je nova godina, novi mali čovjek sa novim saznanjima i spoznajama,

Tjelesna obilježja ranog odgoja su: izduživanje tijela, rast prvih trajnih zubi, bolje koordinirano trčanje i skakanje, uspješno koristi žlicu i samostalno jede, veže cipelu, četka zube samostalno, rabi škare sve vještije, četka zube samostalno i odlazi na WC, upotrebljava nož za rezanje mekše hrane, itd. Što se tiče jezika i govora, dijete u ranom djetinjstvu vještije upotrebljava složene rečenice i vokabular mu se jako širi. Može samostalno ispričati priču, poznaje neke osnovne podatke o sebi kao što su prezime i ulica u kojoj živi, poznaje nekoliko dječjih pjesmica kao i prostorne odnose, npr. "iznad", "iza", "ispod" itd. Kognitivna obilježja ranog djetinjstva su: sposobnost promišljanja o prošlim događajima, razlikovanje mašte od stvarnosti, uči kroz oponašanje i promatranje odraslih, traži objašnjenje, shvaća vremenski koncept jučer - danas - sutra, crta osobu s konkretno izraženim dijelovima tijela itd. Socijalno - emocionalni razvoj obilježava: vladanje ponašanjem koje je pod utjecajem emocija, smanjuje se nenamjerno ponašanje, počinje razlikovati dobro od lošega, iskazuje želje, počinje razvijati i pretpostavljati tuđe emocionalno stanje, usvaja neka pravila, igra se i komunicira s drugom djecom, odabire vlastite prijatelje itd.

"Dijete je aktivno, znatiželjno, osjetljivo biće koje ima raznovrsne interese, znanja, razumijevanja i koje, vođeno svojom prirodnom znatiželjom, istražuje svijet oko sebe. Usmjeravajući pažnju na sve novo u svojoj okolini, ono svojom željom i strašću za istraživanjem novoga i nepoznatoga stječe i razvija svoje znanje na temelju svojih osobnih postupaka. Zbog toga u ranome djetinjstvu iznimno je važno djetetu osigurati uvjete za radost otkrivanja i učenja koje se temelji na igri i drugim djetetu zanimljivim aktivnostima. Smisao svojih aktivnosti dijete pronalazi

u samome procesu istraživanja, uživajući i sudjelujući u njemu na svoj jedinstven i poseban način.”³

Tjelesni razvoj srednjeg djetinjstva je razmjerno miran. Kognitivni razvoj obuhvaća: konkretno logičko razmišljanje, mogućnost razumijevanja uzročno - posljedičnih veza, savladano načelo konzervacije, nestaje animizam (vjerovanje da i nežive stvari posjeduje mentalne procese slične onima koji se odigravaju u ljudskom biću). Socijalno - emocionalni razvoj obilježavaju: različitost u ponašanju; dječaci razvijaju agresivnost, djevojčice postaju mirnije te se počinju družiti u većim skupinama, nestaju strahovi iz ranog djetinjstva te se djeca više igraju s djecom istog spola - igre prema pravilima.

“Naučiti igrati znači naučiti živjeti. Dječja igra više je od ugodne aktivnosti i lijeka protiv dosade. U prvih deset godina života, igra je njihovo osnovno sredstvo stjecanja znanja i društvene integracije. Kada se igraju, osim što se zabavljaju i 'ne smetaju' odraslima, djeca otkrivaju i jačaju svoje sposobnosti te stvaraju veze i uče se suradnji s ostalima, što uključuje dijeljenje stvari i poštovanje svog prijatelja. Igra je učenje od životne važnosti za njihovu budućnost.”⁴

1.3. ODGOJ PSIHOLOŠKOG ASPEKTA

Psihologija odgoja usredotočuje se na prirodu razvoja (fizički, socijalno - emotivni, kognitivni i dr.) i učenje. Ona razmatra izazove učenja, razumijevanje učenja, stilove učenja, motivaciju i razliku učenika. Kao grana psihologije uključuje, dakle, proces učenja, i uz to, društvene, emocionalne i kognitivne procese koji su uključeni u učenje. Također se bavi i individualnim razlikama u učenju, pa tako imamo nadarenu djecu i djecu sa smetnjama u razvoju.

Psihološki razvoj počinje odmah po rođenju, a možda bi se moglo reći i začecem. Na osobnost djeteta može se najviše utjecati u djetinjstvu. Glavni čimbenici osobne promjene djeteta su: nasljedstvo, obiteljsko okruženje i odgoj, posebno vlastita aktivnost djeteta te njegovo emocionalno i društveno iskustvo. Također od velike važnosti su normalan tjelesni razvoj, normalno djelovanje žlijezda s unutarnjim izlučivanje, inteligencija, širina interesa, posebno svijest o prihvaćanju od strane drugih, kao i nedostatak neugodnih sjećanja. Neovisnost, samopouzdanje i samosvijest važni su i za razvoj dječjih osobnosti. Dijete postaje najviše svjesno o sebi kroz razne aktivnosti, odnosno po igri. Uspjesi u raznim aktivnostima i kontakti s drugim ljudima daju djetetu povjerenje. Odrasli moraju podržati dijete kako bi se ti čimbenici sve više

³ Anka Jurčević Lozančić, *Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu*, Učiteljski fakultet Zagreb, 2016., 71.

⁴Nuria Torin, *Igrom i smijehom kroz djetinjstvo*, Verbum, 2007., 15.

razvijali. Također važno za razvoj djeteta je obitelj, posebno majka i vrlo je važno da dijete u prvim godinama osjeti zaštitu i ljubav koju pruža.

“Prvi i sigurno najpoznatiji program razvoja psihološke otpornosti je Pennov program optimizma, kasnije nadograđen i preimenovan u Pennov program otpornosti (The Penn Resilience Program – PRP). Originalna verzija je opisana i dobro dokumentirana u knjizi Optimistično dijete (Seligman i sur., 1995). Naime, upravo je optimizam (pozitivan atribucijski stil) mehanizam koji je u podlozi psihološke otpornosti. Program (i knjiga) nudi roditeljima i učiteljima program učenja optimizma kod djece, opisuje uzroke pesimizma, tumači kako identificirati znakove opasnosti kod djece i pokazuje kako poticati dječje samopoštovanje učeći ih kako da se efikasnije igraju, razmišljaju, rješavaju probleme, razgovaraju i izražavaju svoje osjećaje ali ih poučava i različitim tehnikama relaksacije i upravljanja stresom. Program je namijenjen općoj populaciji djece: uči ih suočavanju sa svakodnevnim stresovima u obitelji, u školi i među vršnjacima.”⁵

1.4. SUBJEKTI ODGOJA U RANOM I SREDNJEM DJETINJSTVU

“U situaciji ‘delegiranja’, posebice roditelja koji misle da će drugi, npr. vrtić odnosno župna zajednica, učiniti sve što treba, pa i ono što dijete treba dobiti u obitelji, u središte pažnje i nastojanja valja staviti upravo potrebu stimuliranja odgojnoga saveza više čimbenika: djeteta, obitelji, odgojne zajednice odnosno vrtića te crkvene ili župne zajednice. Teološko-katehetskim promišljanjima ove knjige prevladavaju se krive ili nepotpune percepcije djeteta u ranoj razvojnoj fazi.”⁶

Obitelj je najsloženiji i najutjecajniji faktor odgoja. Razlozi za to su brojni. Jedan od razloga je što veliki broj ljudi od rođenja do smrti živi u obiteljskoj zajednici, gdje se vrše više ili manje organizirani pedagoški utjecaji. Zato je uloga obitelji u odgoju neophodna. Da bi obitelj ostvarila svoju odgojnu funkciju, moraju se ostvariti određeni preduvjeti. Osnovni uvjet jeste pravilna struktura obitelji, koja podrazumijeva potpunu i skladnu obitelj. Potpuna obitelj pruža veću sigurnost, stabilnost, te pruža manje mogućnosti za probleme. Možemo reći da je obitelj važna polazna točka daljnjeg razvoja i odgoja djeteta. Ona je prva društvena sredina sa kojom se dijete susreće, i u kojoj dobiva odgojne osnove za kasniji život.

⁵ Dubravka Miljković, *Odgoj, obrazovanje i psihološka otpornost djece i mladih*, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2017., br. 11, 38.

⁶ Milan Šimunović, “Alojzije Hobljaj, Teološko - katehetska ishodišta vjerskog odgoja u ranom djetinjstvu”, *Bogoslovska smotra*, vol. 76 (2006.), br. 4, str. 111.

1.3.1. Dijete

Prema riječima engleskog spisatelja Johna Milтона djetinjstvo je ono što određuje čovjeka kao što i jutro određuje dan. Upravo iz tih riječi možemo zaključiti da je djetinjstvo, početna stepenica razvojnog i odgojnog procesa unutar kojeg dijete stječe adekvatne kompetencije koje ga kasnije određuju kao odraslu osobu te mu omogućuju smislenu interakciju sa svijetom koji ga okružuje. Danas je nemoguće promišljati o djetinjstvu, a da se ne prizna tužna istina da onakvo djetinjstvo koje smo znali čak pred nekoliko desetljeća nestaje alarmantnom brzinom u svijetu u kojem je distinkcija između odraslosti i djetinjstva praktički nepostojeća. Današnji svijet je prepun nezadovoljnih i nesretnih roditelja te djece koja pate, djece kojoj je dosadno, koja su nezadovoljna, nevesela, otuđena, emocionalno hladna, pa čak i nasilna. Djeca su postala potpuni gospodari ne samo svog života već i tuđeg, vješti manipulatori koji iz pukog nepoznavanja drugog dominiraju svojom okolinom.

“Don Bosca se jako dojmio prkosni čuperak kose i izazivačko ponašanje malog vođe. Naslutio je jednostavno da bi svu tu agresivnost trebalo usmjeriti prema dobrom cilju i pretvoriti je u prekrasnu snagu. Tako je i učinio. Nakon godinu i nekoliko mjeseci, koliko je još živio, Mihael Magone postao je uzoran mladić, vrstan i pametan učenik, smiren i uravnotežen, kako ga je opisao sam don Bosco: “Bio je vatrene naravi, nerijetko bi planuo u teško obuzdavani bijes; ali bilo mu je dovoljno reći: ‘Magone, što radiš? Zar se tako kršćani osvećuju?’ i on bi se smirio, skrušeno bi pošao kolegi i zatražio oprostjenje”.⁷

1.3.2. Roditelji, predstavnici župne zajednice i dr.

Po svojoj prirodnoj i društvenoj funkciji roditelji su odgajatelji. Na to ih upućuje i poziva prirodni osjećaj majčinstva i očinstva. U ranim fazama djetetova razvoja najvažniji odgajatelj je majka, o kojoj ovisi formiranje buduće osobnosti djeteta, kao i tjelesno i mentalno zdravlje djeteta. Istraživanja su pokazala da djeca odgojena u ustanovama - koje su lišene majčinske skrbi - teško uspostavljaju društvene kontakte, zaostala su u mentalnim sposobnostima, te su nedostupna/nepristupačna i razdražljiva. Nakon treće godine djetetova emocionalna povezanost s ocem jača, ali mu još uvijek treba majčino bodrenje, pomoć i podrška. Oba osjećajna kontakta nadopunjuju jedno drugo što čini dijete sigurnim. U slučaju gubitka jednog ili drugog kontakta, dijete se osjeća nesigurno i uskraćeno. Stoga je vrlo važno da oba roditelja odgovorno, nesebično

⁷ Bruno Ferrero, *Sretni roditelji s don Boscovim odgojnim sustavom*, Salesiana, 2016., 134.

prihvate svoje odgojne funkcije i da imaju plemenite ljudske osobine. Posljedice za razvoj djeteta imaju: roditeljska slijepa ljubav, pretjerana rigoroznost ili grubost roditelja, pretjerane ambicije roditelja te nedostatak autoriteta i povjerenja. Za pravilan obiteljski odgoj vrlo je važna organizacija obiteljskog odgoja, kao i organizacija zadaća djeteta u obitelji.

Zapošljavanje roditelja ima vidljivu ulogu u razvoju djeteta. Vrijeme koje radni roditelji provode s djetetom-učenikom je često kratko. Pomoć koju pružaju u savladavanju školskog gradiva, brojem intelektualnih poticaja, buđenjem interesa, nadzorom, odgojem, moralnom potporom i sigurnošću, nedostatna je. Idealno bi bilo kada bi svaka škola mogla nadoknaditi izostanak roditelja iz kuće. To će ovisiti o ideološkoj orijentaciji, obrazovanju osoblja i poznavanju psihologije razvojnog doba i materijalnih uvjeta institucije obrazovanja u cjelini. Škola se može pokazati kao značajan čimbenik u ispravljanju nekih nepoželjnih iskustava djece koja su odrasla u ugroženim obiteljima i koja pokazuju poteškoće prilagodbe. Stav prihvaćanja djeteta kao što je to, ili stav aktivnog ili pasivnog odbijanja odredit će putove njegove daljnje prilagodbe i uključivanja u društvo. S obzirom na našu trenutnu situaciju, može se utvrditi da su u velikom broju obitelji oba roditelja zaposlena i da je posebno majka opterećena brojnim različitim ulogama: majčinskom, profesionalnom i socijalnom. S druge strane, socijalna skrb za djecu predškolskog i školskog uzrasta nije dovoljna.

Program vrtića je fleksibilan, a metode rada polaze iz dječjih interesa i određene spontanosti, te je iz tog razloga takvo okruženje najbolje prilagođeno djeci do sedam godina. Tijekom predškolskog razdoblja treba postojati primat metoda nad programom, jer metode osiguravaju funkcioniranje i razvoj sposobnosti. Program dječjih vrtića trebao bi biti i program djeteta, odnosno da odgovara osobnostima njegovoga mišljenja i emocionalnim interesima. U vrtiću se rad individualizira, prema djetetu, njegovim mogućnostima i individualnim potrebama. Za razliku od vrtića u kojima dominiraju aktivnosti slobodnog izbora djece, škola polazi od realizacije programa koji se mora usvojiti određenim tempom, a sadržaj nastave određuje učitelj, što djeci daje manje mjesta za odlučivanje. Prijelaz s jedne razine obrazovanja na sljedeću stavlja na dijete ogromne zahtjeve, kao što je prilagodba novim uvjetima koji nisu ništa poput onih u vrtiću. Različita okruženja dovode do poteškoća u prilagodbi djece. U emocionalnoj sferi i socijalizaciji učenika postoje problemi u smislu prilagodbe djece na prijelazu iz predškolskog u osnovnu školu. Stoga bi škola trebala poštovati ono što je dijete postiglo u svom razvoju do te točke i to je osnova za daljnji rad.

Vjeroučitelji i odgojitelji u vjeri imaju veliku odgovornost u brizi za rast u vjeri i duhovnosti. Ako se vjeroučitelj ne trudi ili odgojitelj u vjeri ne trudi biti čistog srca, misli i djela teško će nekoga usmjeriti Kristu. Odgoj je 'pokret ekipe', jer nije nikada djelo samo jedne osobe

ili ustanove, rekao je papa Franjo. Ipak, dodao je, pao je u krizu iz više razloga. Zbog toga je, prema papinim riječima, potreban dan posvećen Globalnom odgojnom paktu. Poziv je to upućen svima koji imaju političku, administrativnu, vjersku i odgojnu odgovornost u uspostavljanju „naselja odgoja“. Svrha zajedničkog susretanja nije sastavljanje programa, nego pronalaženje zajedničkog hoda kako bi se potaklo zauzimanje za mlade naraštaje, i zajedno s njima, obnavljajući zanos otvorenijim i uključujućim odgojem, sposobnim za strpljivo slušanje, konstruktivni dijalog i uzajamno razumijevanje. Odgojni pakt ne smije biti jednostavna zbirka propisa, primijetio je papa Franjo, već treba biti revolucionaran. “Nadalje, odgovoran odgajatelj, osobito učitelj, više je nego potreban današnjem vremenu. Njega, prema obojici papa, resi predanost za dobro djeteta. On treba osobno, uz pomoć svog vlastitog uvjerenja pokazati da mu je stalo do odgajanja. Uspjeli je odgoj prema Benediktovu već spomenutom Pismu formiranje za ispravnu uporabu slobode.”⁸

2. OBILJEŽJA ODGOJA U VJERI U RANOM I SREDNJEM DJETINJSTVU

“Odgojem se prenosi, odnosno usvaja cjelokupno socijalno nasljeđe, sveukupni fond kulturnih vrijednosti, radno iskustvo, običaji, moral, shvaćanja prethodnih generacija. Na tim iskustvima, na toj tradiciji gradi se dalje. “⁹ Obitelj bi trebala biti stalna i glavna, kao ona koja vodi i usmjeruje odgojni proces te treba surađivati sa svima onima koji su prisutni u njemu. “Izvanobiteljska sredina u kojoj dijete živi postaje sve značajniji pedagoški fenomen i odgojni činilac.”¹⁰ Mladog čovjeka, dijete, oblikuje cjelokupna životna stvarnost.

2.1. ODGOJ VJERE PREMA MONTESSORI PEDAGOGIJI

Maria Montessori jedna je od najvažnijih osoba modernog odgoja koja je svoj život posvetila zastupanju prava djeteta i dokazivanju njegovih izvanrednih intelektualnih sposobnosti.

⁸ Jadranka Garmaz, O odgoju, *Crkva u svijetu*, vol. 51, (2016.), no. 4, str. 557

⁹ Zdravko Tomin, Izvanobiteljska sredina i odgoj djeteta, *Časopis za filozofiju i religijske znanosti*, vol. 34, (1979.), br. 6, 350.

¹⁰ Zdravko Tomin, Izvanobiteljska sredina i odgoj djeteta, *Časopis za filozofiju i religijske znanosti*, vol. 34, (1979.), br. 6, 541.

Prema Marijinom shvaćanju odgoj nema svrhe ako se odgojnim postupcima ne usmjerava ka dobrom. Tražila je promjenu dotadašnjeg pristupa odgoju djece, promjenu ponašanja odraslih prema djeci te razvila pedagošku metodu koja je potpuno drugačija od uobičajenih pedagogija. U njezinu središtu je dijete. “Ona zahtijeva unutarnji obrat, promjenu perspektive, gdje nije odgajatelj u središtu – nego dijete – kao akter svoga obrazovanja. To prebacivanje naglaska rasterećuje i oslobađa prevelikog pritiska, ali postavlja i novu odgovornost.”¹¹

Pedagogija Marije Montessori je specifična, opsežnija metoda odgoja. Na temeljima te pedagogije nadahnjuju se mnogi vrtići i škole u Hrvatskoj, ali i diljem svijeta. Pedagogija Marije Montessori zasniva se na promatranju djeteta. Cilj je shvatiti i prepoznati djetetove mogućnosti i vidjeti što se sve može učiniti kako bi se djetetu potpomoglo u samostalnom razvoju. Nije cilj razviti sposobnosti, znanja i vještine kod djeteta nametnutim putevima, već postići razvijanje djetetove samostalnosti i emancipacije koja treba dovesti do zrelog razvoja osobe. U pedagogiji Marije Montessori jako je važna dječja individualnost i od nje sve polazi. Osnovno načelo Montessori pedagogije glasi: “Pomozi mi da to učinim sam!”. “Za Mariju Montessori ne postoji ništa iznad djeteta i sve je podređeno djetetu. Ona je bila zaokupljena čovjekom te je smatrala da svako biće ima golemu svrhu u stvaranju svijeta. Načela Montessori pedagogije su:

- načelo upijajućeg uma,
- načelo promatranja,
- načelo stege/discipline,
- načelo radnog instinkta,
- načelo samostalnosti,
- načelo tišine,
- načelo kontrole pogreški,
- načelo razlikovnih skupina,
- načelo tri stupnja i
- načelo ponavljanja.

Od početka 20.st u Hrvatskoj imamo doticaje s Montessori pedagogijom. 1912. godine Ljudevit Krajačić je pisao o Montessori metodi obučavanja u pisanju i čitanju. Razmišljanje se nalazilo u časopisu “Napredak” Hrvatskog pedagoškog književnog zbora. O pedagogiji Marije Montessori pisali su mnogi do izbijanja Drugog svjetskog rata, među njima Davorin Trstenjak i Josip Demarin. U Splitu je 1991. godine otvoren prvi Montessori vrtić Ligije Krolo “Montessori

¹¹ Slavica Bašić, Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori, *Pedagogijska istraživanja*, vol. 8, (2011.), br. 2, str. 210

dječja kuća”, a zatim je 1993. godine u Zagrebu mr. sc. Valerija Majsec Vrbanić osnovala dječji vrtić “Montessori”. Prvi Montessori program u gradskom vrtiću započeo je 1995. godine u Zagrebu u dječjem vrtiću “Vrbnik”. Danas, osim u Zagrebu, Montessori program provodi se još u Đakovu, Slavonskom Brodu, Požegi, Rijeci i Splitu.

2.2. ODGOJ VJERE PREMA KATEHEZI DOBROG PASTIRA

Nadahnujući se na pedagogiji Marije Montessori, Sofia Cavalletti je nastavila istraživati potencijale djeteta, osobito na religioznom području. Na temelju proučavanja Svetog Pisma i rimokatoličke liturgije, te katoličkoga nauka i Hebrejske škole, u suradnji s Giannom Gobbi, učenicom Marije Montessori i Montessori učiteljicom, razvila je koncept za religiozni odgoj predškolske i školske djece i nazvala ga Kateheza dobrog Pastira. Njihov put je izravnije uvoditi djecu u tajnu Kristove osobe i njegova odnosa prema nama, kroz prispodobe na djeci razumljiv način - slike iz svakodnevnog života kojima se Isus služio da bi nam približio Kraljevstvo Božje. Kateheza dobrog Pastira slijedi liturgijsku godinu, a središnja prispodoba za djecu predškolske dobi jest ona o Dobrom Pastiru.

»Zaista, zaista, kažem vam: tko god u ovčinjak ne ulazi na vrata, nego negdje drugdje preskače, kradljivac je i razbojnik. A tko na vrata ulazi, pastir je ovaca. Tome vratar otvara i ovce slušaju njegov glas. On ovce svoje zove imenom pa ih izvodi. A kad sve svoje izvede, pred njima ide i ovce idu za njim jer poznaju njegov glas. Za tuđincem, dakako, ne idu, već bježe od njega jer tuđinčeva glasa ne poznaju.« Isus im kaza tu poredbu, ali oni ne razumješe što im htjede time kazati. Stoga im Isus ponovno reče: »Zaista, zaista, kažem vam: ja sam vrata ovacama. Svi koji dođoše prije mene, kradljivci su i razbojnici; ali ih ovce ne poslušashe. Ja sam vrata. Kroza me tko uđe, spasiće se: i ulaziti će i izlaziti i pašu nalaziti. Kradljivac dolazi samo da ukrade, zakolje i pogubi. Ja dođoh da život imaju, u izobilju da ga imaju.« »Ja sam pastir dobar. Pastir dobar život svoj polaže za ovce. Najamnik – koji nije pastir i nije vlasnik ovaca – kad vidi vuka gdje dolazi, ostavlja ovce i bježi, a vuk ih grabi i razgoni: najamnik je i nije mu do ovaca. Ja sam pastir dobar i poznajem svoje i mene poznaju moje, kao što mene poznaje Otac i ja poznajem Oca i život svoj polažem za ovce. Imam i drugih ovaca, koje nisu iz ovog ovčinjaka. I njih treba da dovedem i glas će moj čuti i bit će jedno stado, jedan pastir.»¹² Ciljevi kateheze dobrog Pastira jesu:

- uvesti dijete u tajnu života koji je dar,
- uvesti dijete u odnos ili savez,

¹² Biblija, KS, Evanđelje po Ivanu 10. glava, 1. - 16. redak

- kao temeljnu stvarnost osobne izgradnje te,
- odgajati u vjeri.

To su ciljevi za djecu od druge do šeste godine, ciljevi u ranom djetinjstvu. Nakon šeste godine, dijete je sposobno orijentirati se u vremenu i ulazi u razdoblje moralne osjetljivosti. Dijete se tad već pita što je dobro, a što ne, pa se npr. djetetu daju moralne prispodobe u kojima dijete samo razmišlja o svom oralnom ponašanju. Nakon devete godine pred djecom se nalazi cijela Povijest Spasenja. Sredstva su:

- metoda prispodoba i
- metoda znakova.

“Da bismo djetetu pružili pomoć moramo najprije upoznati njegov religiozni potencijal i njegovu specifičnost. Dječja osobnost je drugačija od naše. Oni su živi duhovni impulsi koji su ponekad u odraslom atrofirani, izumrli. Montessori je primijetila da osjetljivost djeteta dolazi od srca. Ona potvrđuje da je religija životni element za razvoj djeteta i da ono treba imati religiozno iskustvo već od samog rođenja. Religiozno iskustvo djeteta ima snagu prirodnosti i spontanosti. Najvažnije je promatrati dijete, to jest život i na najbolji mogući način odgovoriti na taj život. Jedan od takvih odgovora je Kateheza Dobroga Pastira.”¹³

Izvori sadržaji su:

- na prvom mjestu, Biblija (dar života, savez, uskrsnuće), jer je S. Cavalletti uvjeren da Boga upoznajemo kroz Bibliju, a osobito kroz događaje koji obilježavaju kršćanstvo: život, smrt i uskrsnuće Isusovo;
- liturgija (krštenje, Euharistija) koja se služi znakovnim, simboličnim jezikom koji je lišen svakog intelektualizma i u punom je smislu pomoć za religiozni život;
- život (čuđenje i divljenje nad čudesnošću života i svijeta koji ga okružuje).

Elementi kateheze dobrog pastira su:

- atrij (predvorje) u kojem se nalazi kutić za svetu misu, kutić za molitvu, kutić za prispodobe, kutić za krštenje, kutić za dioramu (odnosno događaje iz Isusovog djetinjstva), kutić za zemljopis i središnji prostor;

¹³ Jelica Đuzel, Djeca su živi duhovni potencijal, a “Kateheza dobrog Pastira” pomaže im da oslušuju koliko ih Bog ljubi, *Narod.hr*, 28. srpnja 2015., <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog>, (2. rujna 2020).

- katehetsko - didaktička sredstva materijali koja su pomoć djetetu kako bi postalo neovisno o odgajatelju/odgojiteljici u vjeri - pomoć za vjerski život, a ne za učenje, a omogućuje mu zastane nad onim što mu je kateheta posredovao, to jest da pounurašnji ono što mu je kateheta posredovao;
- odgojitelj ili odgojiteljica u vjeri (kateheta) kao dio okruženja u kojem dijete boravi s ulogom da posreduje Riječ Božju na način da zajedno s djetetom osluškuje i naviješta Boga, ne da ga opterećuje informacijama.

Obilježje kateheze dobrog Pastira je utemeljenje na kerigmatskom navještaju - događajima koji su radosna vijest za nas. Naviješta se ljubav Božja. Odgovara se na tihi zahtjev djeteta: "Pomozi mi da se sam približim Bogu!"

2.3. ODGOJ VJERE PREMA PROGRAMU VJERSKOG ODGOJA U PREDŠKOLSKOJ DOBI HBK

Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi odobren je na zasjedanju HBK 17. listopada 2001. godine u Požegi. Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske, zajedno s tadašnjim Zavodom za unapređivanje školstva, navedeni Program je verificiralo 15. siječnja 2002. godine.¹⁴ Sustavan predškolski odgoj zahvaća cjelovitost djetetova bića, a u tu cjelovitost nužno je uključen i vjerski odgoj. Osnovno polazište za ovaj odgoj nalazimo najprije u Svetom pismu, Tradiciji i mnogobrojnim dokumentima crkvenog učiteljstva koji utemeljuju i daju smjernice za predškolski vjerski odgoj. Međunarodni i državni dokumenti jamče mogućnost ostvarivanja predškolskog vjerskog odgoja, temeljeći se na pravima i slobodi djeteta od njegove najranije dobi.¹⁵ U skladu s ciljevima cjelovitog odgoja djeteta rane i predškolske dobi njegovati i razvijati religioznu dimenziju djeteta osposobljavajući ga, primjereno njegovoj dobi, za otkrivanje, prihvaćanje i življenje autentičnih vrednota evanđelja u odnosu na sebe, drugoga te na poseban način Boga.

Zadace katoličkog vjerskog odgoja su:

¹⁴ Usp. Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi, HBK 2001., AZOO 2002.

¹⁵ Hrvatski biskupi, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, KS, Zagreb 1983. Hrvatska biskupska konferencija, Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, Glas Koncila, Zagreb 2001.

- Pomagati djetetu da raste u povjerenju u samoga sebe i tako sve više postaje osoba;
- Odgajati dijete za odgovorno ponašanje u svijetu koji ga okružuje;
- Pobuđivati u djetetu one duhovne snage kojima će na ispravan način doživljavati transcendentnost ljudskog života i svijeta uopće;
- Zadovoljiti djetetovu potrebu za „pripadanjem“ i za „ljubavlju“ te na temelju tog iskustva upućivati ga na odnos, susret i autentično približavanje Bogu;
- Pobuđivati dječje čuđenje i divljenje te iskrenu i duboku radost prema Bogu Stvoritelju metodom stvaralačkog pripovijedanja i izražajnog čitanja biblijskih i književno-umjetničkih tekstova za predškolsku dob, komunikacijom sa simbolima, molitvenim izražavanjem i liturgijskim slavljenjem;
- Omogućiti djetetu da metodom igre i rada doživljava i upoznaje temeljne poruke evanđelja;
- Zadovoljiti djetetovu potrebu za uspostavljanjem autentičnoga osobnog odnosa između njega i poruke vjere;
- Uvoditi dijete u prijateljsku komunikaciju s Bogom uz pomoć osobnoga molitvenog izražavanja;
- Razvijanje osjećaja povjerenja, zahvalnosti, darivanja, suosjećanja i suradnje s bližnjima;
- Osigurati djetetu kvalitetu življenja, razvijajući temeljne i bitne odrednice čovjekova „bitka“ - ljepotu, istinu i dobrotu;
- Omogućiti djetetu da se susretne s dobrim primjerima, odnosno pozitivnim uzorima u životu svoje uže i šire okoline, koji ostvaruju ljudske i kršćanske vrijednosti, s ciljem integracije i ispravnog poistovjećivanja;
- Pomagati djetetu u uspostavljanju autentičnih odnosa s drugima, osobito različitima, koji imaju drukčije religiozne navike i ponašanje, u predškolskoj ustanovi i u životu uopće.¹⁶

Nositelji i izvoditelji provedbe Programa su dječji vrtić, ravnatelj, stručni suradnici i odgojitelji u vjeri. Za stručno provođenje Programa potrebni su osposobljeni i stručno kompetentni odgajatelji, prije svega odgojitelji predškolske djece i vjeroučitelji kao vanjski suradnici za izvođenje kraćih programa, ako vrtić nema dodatno educiranih odgojitelja. Program, osim odgojitelja u vjeri, planiraju, prate, savjetuju, vrednuju i promiču stručni suradnici u vrtiću (pedagog, psiholog), vanjski suradnici prema potrebi, kao i savjetnici iz Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije, Agencije za odgoj i obrazovanje, a vanjsko vrednovanje

¹⁶ Usp. Program vjerskog odgoja predškolske djece u izvanobiteljskim uvjetima, Mali Koncil - Glas Koncila, Zagreb 1994.

provodi Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje i Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.¹⁷ Poštujući u Programu odrednice predškolskog kurikulumu (integriranost, razvojnost, humanizam) u kojima je naglasak stavljen na stvaranje stimulativnog okruženja koje potiče djetetovu individualnost, samoorganizacijski potencijal i slobodu odabira, poticaja i sadržaja, u ovom Programu također je istaknuta i značajna profesionalna uloga odgojitelja u vjeri (stručno znanje, osjetljivost za prepoznavanje djetetovih potreba, pravodobno poduzimanje pravilnih postupaka), kao i njegova osobnost (autentično svjedočenje vjere).¹⁸

2.4. ODGOJ VJERE PREMA PROGRAMU ŽUPNE KATEHEZE

“Izgradnja Crkve i izgradnja župne zajednice, kao i humanizacija društva na način osobnoga, življenoga iskustva vjere, neizravno je ugrađena u glavnu svrhu župne kateheze. Ta svrha župne kateheze jest »što cjelovitije i što dublje uvođenje (inicijacija) u osobno iskustvo vjere, koja se najdjelotvornije uči, slavi i živi u konkretnoj vjerničkoj zajednici.»¹⁹ Župna kateheza je nužno povezana sa okolnostima u kojima odrasta dijete, dakle, prilikama i životnim uvjetima jer je ona oblik pastoralne skrbi o učenicima nižih razreda. U toj dobi, dobi ranog djetinjstva, kod djeteta se događa proces socijalizacije, odnosno, prva socijalizacija. Događa se ljudski i kršćanski odgoj koji potječe od obitelji, a nastavlja se na Crkvu, vrtić i školsku razrednu nastavu. To sve predstavlja odlučujući trenutak za budućnost vjere.²⁰

Elementi župne kateheze:

- omogućuje iskustvo vjere,
- budi osobnu vjeru,
- odgaja za zajedništvo,
- potiče na angažiranost u župnoj zajednici,
- Odgoja za euharistijsko slavlje i
- predstavlja put do roditelja..

¹⁷ Usp. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta, 2015.

¹⁸ Usp. Program vjerskog odgoja predškolske djece u izvanobiteljskim uvjetima, Mali Koncil - Glas Koncila, Zagreb 1994.

¹⁹ Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici (lipanj 1991.), u: HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, Zagreb, 1998., 284.

²⁰ Usp. ODK (Opći direktorij za katehezu), br. 178

Kateheza se treba shvatiti kao oblik evangeliziranja kršćana, kao akcija crkvene zajednice, cjeloživotno vođenje i uvijek na konkretnu situaciju čovjeka orijentirajuće djelovanje Crkve, putem koje njezini članovi postaju sposobni Radosnu vijest razumjeti, slaviti i živjeti, aktivno realizirajući crkveno zajedništvo i širenje evanđelja. Ona se treba razumjeti kao put ispovjedanja vjere i vježbanje u nasljedovanju Isusa Krista. Treba razvijati i kritičku svijest da kršćani budu sposobni djelovati u obnovi Crkve i mijenjanju društva u svjetlu evanđelja.

3. SALEZIJANSKI ODGOJ KAO PRIMJER ODGOJA U SVJETLU VJERE

3.1. SVETI IVAN BOSCO

Sv. Ivan Bosco (u nastavku don Bosco) utemeljitelj je salezijanaca. Rodio se 16. kolovoza 1815. u talijanskom mjestu Becchi u općini Castelnuovo d'Asti koj je danas poznata kao Colle Don Bosco, a nalazi se u blizini Torina. Njegov otac Franjo umro je dok je don Bosco bio još jako malen, a za sobom je ostavio majku ženu margaritu i djecu: Ivana, Josipa i Antuna. U devetoj godini, 1824. godine, don Bosco je sanjao znakoviti san o svom poslanju. 1862. godine je primio prvu pričest, nedugo nakon je napustio rodnu kuću da bi radio i školovao se. Puno mu je pomogao kapelan don Calosso. Zbog njegove smrti bio je prisiljen otići u Cheri gdje je se uz rad i školovao. Tu, 1832. godine osniva Društvo veselja sa ciljem da pomogne dječacima u ispunjavanju školskih i vjerskih dužnosti, te da u tom svemu budu veseli. 1833. primio je sv. potvrdu, 1835. obukao kleričko odijelo, 29. ožujka 1841. zaređen je za đakona, a 5. lipnja iste godine za svećenika. Dan kasnije služio je prvu sv. misu. Ivan Bosco je preminuo 31. siječnja 1888. godine. U katoličkoj Crkvi štuje se kao svetac od 1934. godine.

3.1.1. Salezijanska duhovnost

Ono što krasi salezijansku duhovnost su mladi i njihov ritam, poletan svećenički duh te ono što je zajedničko svima, ljubav prema Bogu i bližnjemu. Uz to, krasi ju i optimizam, vedrina, čovječnost, strpljivo vodstvo mladih u svemu što im se događa u životu tj. na životnom putu. Povjerenje se nalazi u središtu, a takvo ozračje obilježava ljubav oca, brata i prijatelja koja to jedino i može postići. Mladi i djeca se osjećaju prihvaćeno, voljeno, sigurno i maksimalno podržano u traganju za srećom i smislom života. Salezijanci su osnovani 1854. godine. Don Bosco je pozvao četvoricu dječaka iz oratorija koje je posebno pratio od njihova ulaska u Valdocco. Uputio im je nekoliko pobudnih riječi i ispričao zanimljiv san.²¹

Vidite da don Bosco čini što i koliko može, ali don Bosco je sam. Kad biste mi pomogli, zajedno bismo mogli činiti mnogo više dobra. Čekaju nas tisuće siromašnih dječaka. Jamčim vam da će nam Marija pribaviti prostranih oratorija, crkava, kuća, škola, radionica i mnoštvo svećenika koji će nam pomagati. Sve će to biti u Italiji, Europi i Americi. Među vama sam vidio i jednog biskupa... Dječaci su se zbunjeno pogledali. Činilo im se da sanjaju. Pa ipak, don Bosco je mislio

²¹ Osnivanje Družbe. *don Boscovi salezijanci*, 6. ožujka 2013., <https://donbosco.hr/animacija/price-o-don-boscu/item/1203-osnivanje-druzbe>, (pristup 6. kolovoza 2020.)

ozbiljno, bio je odlučan kao čovjek koji jasno vidi budućnost. “Marija želi da osnujemo novu družbu”, rekao je. “Dugo sam razmišljao kako bi je nazvao i odlučio sam da ćemo se zvati salezijanci.”²²

- **1854.** - Don Bosco predlaže četvorici mladića koja su gore navedena: Rui, Cagliariu, Rochettiju i Artigli kako bi osnovala Salezijansku družbu koja će živjeti djelatnu ljubav prema bližnjemu;
- **1855.** - Mihovil Rua polaže redovničke zavjete i postaje prvi salezijanac;
- **1857.** - Don Bosco počinje pisati salezijanska pravila, a **1858.** - putuje u Rim da svoje djelo predstavi papi Piju IX. Papa ga ohrabruje i poziva da opiše “neobične događaje” koji to djelo prate;
- **18. prosinca 1859.** službeno je osnovana Salezijanska družba, koja – zajedno s Don Boscom – broji 18 članova.

Žensku granu družbe osnovao je s Marijom Dominikom Mazzarello. Od 1870. do 1880. nastaju salezijanske misije, a 1876. Bosco utemeljuje novu salezijansku obitelj – Suradnike – koji pomažu Crkvi u promicanju načela Salezijanske družbe.

3.1.2. Preventivni sustav

Bosco je bio uvjeren u to da je ljubav najučinkovitija odgojna metoda koja sve pokreće i za njega je odgajanje pretpostavljalo željeti istinsko dobro mladima, a to bi značilo pridobiti ih za prijatelja i osvojiti njihovo srce. U središtu Boscova odgoja su bile emocije, onaj emotivni dio osobnosti stoga je bio važno da se mladi čovjek osjeća voljeno. Odgajatelj je onaj koji je sve posvetio na dobro onih koje odgaja i koji je bio spreman cijelog sebe dati za to.

Nadalje, za Bosca je važan osobni primjer. Odgajatelj je uzor i ponašanje odgajatelja postaje model ponašanja mladima koji ista mogu usvojiti. Pedagoška praksa pokazuje nam kako je odgoj primjerom ključan u odgojnom djelovanju. Uz vlastiti primjer Bosco za najveće uzore postavlja osobe; Isusa Krista, Mariju Pomoćnicu, i druge osobe, pa i one iz Oratorija. “Djeluj preventivno!” je temeljna ideja Boscova rada. Svjestan je kako su zdravi, sposobni i čestiti ljudi, ljudi čista uma, spretnih ruku, snažne volje i čiste savjesti koji mogu i hoće biti nositelji svekolikog gospodarskog, društvenog, kulturnog, demografskog, duhovnog i moralnog napretka. Želio je

²² Marin Mandić, *Snoviđenja sv. Ivana Boska*, Blagdan Marije Pomoćnice - Rijeka, 2007., 103.

mlade osposobiti za konkretan život - tzv. praktični odgoj. Cijeli svoj život posvetio je odgoju i usavršavanju istoga jer je vjerovao da odgoj može promijeniti život.

Bosco razlikuje dva sustava u odgoju mladih: preventivni i represivni koji je rezervirao za sustav vladanja za odrasle. Po ovom sustavu riječi i izgled odgajatelja trebaju uvijek biti strogi i prijeteći jer je on utjelovljenje ozbiljnog zakona, a sam treba izbjegavati svaku prisutnost s podložnicima jer je i zakon nepristran. (...) S druge strane, preventivni se sustav sastoji u tome da se upoznaju propisi i pravila neke ustanove, a zatim se nadzire tako da učenike uvijek prati budno oko ravnatelja ili njegovih pomoćnika (asistenata), koji kao prijazni očevi govore, upućuju u svaki događaj, savjetuju i ljubazno ispravljaju, što znači: onemogućiti odgajanike da učine prekršaj.²³ Preventivni sustav je jedan od Boscovih najvećih odgojnih ostvarenja, koji se pokazao izuzetno učinkovitim. Uvidjevši probleme djece i mladih svoga doba, ovaj je pedagog prepoznao važnost preventivnog djelovanja nasuprot represiji, prepoznavanje dobra koje mlada osoba u sebi nosi i pomoć da u njemu može ustrajati.

Nanni objašnjava kako se preventivni sustav jasno očituje u nekim temeljnim idejama, a krajnje sažete mogu se ovako nabrojiti:

- prvenstvo djelotvorne ljubavi – Boscovo djelovanje ukorijenjeno je u temeljno osobno opredjeljenje kojemu je cilj činiti dobro, u najširem smislu riječi,
- vjera u Božju dobrotu i milosrdno očinstvo,
- duboko uvjerenje o veličini i krhkosti mladih i njihova dostojanstva Božjeg sinovstva,
- način postupanja prema mladima prožet razumom, ljubaznošću i dubokim motivacijama koje proizlaze iz vjerničke vizije života,
- temeljna odgojna struktura koja se oslanja na aktivnu i prijateljsku prisutnost, koja potiče inicijativu, poziva na rast u dobru i ohrabruje na oslobođenje od svakog ropstva,
- od samog početka njegovo je djelo usmjereno odgajati dobre kršćane i poštene građane

²³ Carlo Nanni, *Preventivni sustav danas*, Salesiana, 2014., 21.

3.2. SALEZIJANCI U HRVATSKOJ

Hrvatski biskupi su slali don Boscu molbe za njegove svećenike, molili su ga da dođu u našu Hrvatsku i počnu djelovati i raditi sa mladima! Don Rua je 1908. na proputovanju u Svetu Zemlju u Zagrebu posjetio nadbiskupa Posilovića, te se pretpostavlja da je u tom razgovoru bilo riječi o dolasku salezijanaca. 1908. je krčki biskup Antun Mahnić poslao u Torino devet dječaka da postanu salezijanci i da po povratku osnuju salezijanski rad u Hrvatskoj. Salezijanci su došli u Rovinj 1913., u Rijeku 1918., a u Zagreb 1922.

"1905. godine osnovana je Salezijanska provincija Anđela čuvara, sa sjedištem u Oświęcimiu (Auschwitz kod Krakova u Poljskoj), koja je ispočetka obuhvaćala zemlje: Austriju, Češku, Hrvatsku, Mađarsku, Njemačku, Poljsku, Slovačku i Sloveniju. Hrvatska je ostala sa Slovenijom do 1970. godine, kada je, zahvaljujući porastu zvanja i stvaranju pogodnijega društveno-kulturnog ozračja, podjelom Jugoslavenske provincije Sv. Ćirila i Metoda, utemeljena Hrvatska salezijanska provincija Sv. Ivana Bosca."²⁴

Salesiana d.o.o je izdavačka kuća za nakladništvo i društvene komunikacije koja objavljuje brojna izdanja katehetike, odgojne, popularne i znanstvene tematike. Članovi Hrvatske salezijanske provincije djeluju u hrvatskim katoličkim misijama u inozemstvu (u Njemačkoj), u središnjim ustanovama družbe u Rimu, te u misijama u Ruandi, Gani i na Kosovu.

U hrvatskoj salezijanskoj provinciji ima 106 članova u:

- dvije formacijske kuće,
- deset regularnih kuća,
- četrnaest župa i
- tri omladinska centra.

Sjedište provincije je u Zagrebu. Uz Salezijance u Hrvatskoj djeluju i druge grane salezijanske obitelji: Kćeri Marije Pomoćnice u Zagrebu, Rijeci i Čabru te salezijanci suradnici u Zagrebu, Splitu, Rijeci, Zadru i Žepču. Svi oni rade sa istom svrhom, a to je dobrobit mladih.

"Salezijanci danas djeluju u Hrvatskoj u župama i odgojno-obrazovnim ustanovama – školama, oratorijima i omladinskim centrima. U Zagrebu su četiri odgojno-pastoralna središta: na Knežiji – Župa Marije Pomoćnice, oratorij, internat i provincijat; u Podsusedu – Župa Sv. Ivana Bosca i zajednica za odgoj salezijanskih zvanja; u Jarunu – Župa Duha Svetoga, oratorij i svetište

²⁴Hrvatska salezijanska provincija sv. Ivana Bosca, posljednja izmjena: 18.5.2020., <http://donbosco.hr/salezijanci/hrvatska-salezijanska-provincija>

Sveta Mati Slobode; u Rudešu – Župa Sv. Ane (oratorij). U Rijeci su odgojno-pastoralne prisutnosti: Salezijanska klasična gimnazija, Župa Marije Pomoćnice i oratorij, Župa Sv. Josipa i Župa Sv. Antuna Padovanskog. U Splitu Župa Marije Pomoćnice, oratorij i omladinski centar »Ivan Pavao II.«. U Zadru Župa Gospe Loretske (oratorij), u Belom Manastiru Župa Sv. Martina i Centar za mlade. Salezijanci djeluju i u drugim manjim mjestima, kao što su: Ivanovo Selo (Župa Srca Isusova), Plitvička Jezera (Župa Marija Majka Crkve i Pastoralni centar) i u Crnoj Gori Herceg Novi (Župa Sv. Jeronim) i drugdje. U Bosni i Hercegovini, u Žepču, salezijanci su podigli Katolički školski centar »Don Bosco« u sklopu kojega su gimnazija, tehnička škola i omladinski centar."²⁵

3.3. SALEZIJANCI U HRVATSKOJ

U Splitu postoji samo jedna salezijanska župa u kojoj djeluju tri svećenika i jedan bogoslov, ali karizma i don Boscov duh koji živi u toj župi, na dugo i široko se preljeva po čitavome gradu, te više nema mlade i pobožne osobe u gradu koja ne zna za don Bosca. Sinovi sv. don Ivana Bosca, poznati pod imenom salezijanci, u Split su došli prvi na poziv tadašnjeg splitskog biskupa Kvirina Klementa Bonefačića 1936. godine koji je povjerio vodstvo zavoda Martinis Marchi, u današnjoj Vukovarskoj ulici, u lijepoj zgradi u kojoj je danas osnovna škola. Oni su tada razvili veoma uspješan apostolat u radu s mladeži. Dolaskom komunističke vlasti njihov je rad zabranjen, zgrada nacionalizirana, a 1955. godine zavodska kapelica je pretvorena u gimnastičku dvoranu. Splitski nadbiskup Frane Franić ponovno ih je pozvao u Split i 1969. godine povjerio im je župu Pomoćnice kršćana na Kmanu. Poslije toga oni su sagradili crkvu i pastoralni centar.

Suživot salezijanaca i SPLICANA traje već 50 godina, a koliko jedni druge nadopunjuju, najbolje znaju pripadnici župe Marije Pomoćnice kršćana na Kmanu u koju su pripadnici spomenutog svećeničkog reda došli 1968. godine.

3.4. LJETNI ORATORIJ: „IGRAJTE SE, SKAČITE, VIČITE, SAMO NEMOJTE GRIJEŠITI“

²⁵Hrvatska salezijanska provincija sv. Ivana Bosca, posljednja izmjena: 18.5.2020., <http://donbosco.hr/salezijanci/hrvatska-salezijanska-provincija>

Oratorij (lat. mjesto molitve) je mreža mladih okupljenih oko Krista koji život žele živjeti punim plućima. Ne nedostaje im ništa od onog što je svim mladima potrebno: druženje s drugim mladima, otkačenost, avanturizam, redovito obavljanje svakodnevnih dužnosti, ljubav i zaljubljenost, korištenje vlastitih talenata, nada, razvijanje osobnosti...²⁶

Prvi oratorij u modernom smislu te riječi otvorio je 1841. u Italiji don Bosco, svećenik i odgojitelj. On je mladima ponudio razne tečajeve, igru, pjesmu, vjeronauk i pomoć siromašnima, što su oni oduševljeno prihvatili. Kroz kratko vrijeme pridružilo mu se na stotine mladih, za nekoliko godina bilo ih je i više tisuća, a danas je to jedna od najvećih katoličkih organizacija rasprostranjena u gotovo svim zemljama svijeta. Prepoznatljivi su po zaraznom osmijehu, marljivosti i mladenačkoj vrcavosti. Oratorij Dominik Savio nije jedina salezijanska zajednica u Hrvatskoj koja organizira Ljetni oratorij: u Zagrebu sličan program možete pronaći i na Knežiji, Rudešu i Podsusedu, te u ostalim dijelovima Salezijanske provincije: Rijeci, Splitu, Zadru i Žepču, dok su svakoga ljeta prisutni i u brojnim slavonskim župama gdje također organiziraju Ljetni oratorij.²⁷ Oratoriji u Hrvatskoj i u svijetu poznati su po okupljanju brojne djece i mladih koji u salezijanskom okruženju pronalaze mjesto za igru, učenje i molitvu, kao i za sklapanje novih prijateljstava. "Najbolja definicija salezijanskog oratorija je dom koji prihvaća, župa koja evangelizira, škola koja priprema za život i dvorište za prijateljski susret i život u radosti."²⁸ Navedene karakteristike itekako se očituju na kampu za djecu pod nazivom 'Ljetni oratorij' koji je svojevrsni vrhunac naše pastoralne godine. Organizacija ovog projekta ne bi bila moguća bez brojnih mladih koji će svoje vrijeme besplatno darovati u pripremi i provedbi samog programa, uz vodstvo... Popis radionica: dramska umjetnost, kazalište sjena, novinarska grupa, izrada društvenih igara, škola pjevanja, škola gitare, šivanje lutkica, pirografija, sam svoj majstor, robotika, znanost i ja, vježbe prve pomoći, ultimate frisbee, judo, hokej na travi, šahovska grupa.

²⁶ Ivan Bosco, Uspomene iz oratorija svetog Franje saleškog od 1815. do 1855., *Salesiana*, 2018., 13.

²⁷ Salezijanci i ove godine pozivaju djecu na popularni Ljetni oratorij, *Bitno.net*, 21. lipnja 2019., <https://www.bitno.net/najave/salezijanci-i-ove-godine-pozivaju-djecu-na-ljetni-oratorij/>, 11. rujna 2020.

²⁸ Ivan Bosco, Uspomene iz oratorija svetog Franje saleškog od 1815. do 1855., *Salesiana*, 2018., 53.

ZAKLJUČAK

Podrobnijim proučavanjem uloge duhovnosti u oblikovanju djetetova identiteta došli smo do spoznaje kako socijalni čimbenici bitno utječu na oblikovanje duhovnosti predškolskog djeteta, jer je ono neminovno upućeno i socijalno ovisno o drugima. Svakako da primarno mjesto u socijalizaciji djeteta predškolske dobi zauzima obitelj s pripadajućim članovima, zatim dječji vrtići, župne zajednice te vršnjaci i mediji.²⁹

Za djetetov tjelesni, duhovni i emocionalni razvoj odnosno razvoj djeteta u jednu zrelu osobu i odgovorno biće, važna je poticajna okolina, odnosno njezin utjecaj. Istražujući različite pedagoške smjerove, a osobito osvrćući se na Montessori pedagogiju i salezijansku duhovnost u ovom smo radu otkrili preklapanja glede vrijednosnih teza o odgoju u svim Programima. Tako svi Programi redom vrednuju dijete kao osobnu od početka sa svojim karakterom i potencijalom. Svi Programi počinju s optimalnim uvjetima psihoškog odgoja, preko moralnog i duhovnog odgoja ciljaju odgoju vjere. Montessori pedagogija s Katehezom Dobrog pastira polazi od djetetove religiozne kompetencije od najranije dobi i gradi na odnosu djeteta prema Isusu Kristu Dobrom Pastiru. Programi HBK imaju naglasak na formiranju osobnosti djeteta ali i na stvaranju zajedništva i osjećaja pripadnosti te socijalizacije u Katoličku Crkvu. Salezijanski odgoj najviše se čini rječit za djecu u srednjem djetinjstvu kojima se preko igre, rada i smjene aktivnosti i molitve naviješta vjera i izgrađuje osobni i zajednički identitet.

U stvaranju župnog katehetskog plana i programa potrebno je osvrnuti se na prednosti pojedinačnih Programa te ih po mogućnosti i potrebi župne zajednice ugraditi u godišnji plan kako bi se pridonijelo cjelovitom i ranom odgoju vjere.

²⁹ Kata Amabilis Jurić i Staša Srdanović, Socijalni aspekti u oblikovanju djetetove duhovnosti i identiteta te njihova konkretna aktualizacija, *Služba Božja: liturgijsko - pastoralna revija*, vol. 57, (2017.), no. 4

LITERATURA

IZVORI

BIBLIJA, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2005.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Poruka hrvatskih biskupa o vjerskom odgoju u školi i župnoj zajednici, Zagreb, 1991.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Plan i program katoličkoga vjeronauka u osnovnoj školi, Zagreb, 1998.

HRVATSKI BISKUPI, Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze, KS, Zagreb 1983. Hrvatska biskupska konferencija, Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske, Zagreb, 2001.

HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, Program vjerskog odgoja predškolske djece u izvanobiteljskim uvjetima, Zagreb 1994.

KONGREGACIJA ZA KLER, Opći direktorij za katehezu, Zagreb, 1997.

KNJIGE:

BOSCO Ivan, Uspomene iz oratorija svetog Franje Saleškog od 1815. do 1855., Salesiana, Zagreb, 2018.

CORALLO Gino, Salezijanska odgojna metoda - Don Boscova baština, Salesiana, Zagreb, 2017.

FERRERO Bruno, Sretni roditelji s don Boscovim odgojnim sustavom, Salesiana, Zagreb, 2016.

LOZANČIĆ Anka Jurčević, Socijalne kompetencije u ranome djetinjstvu, Učiteljski fakultet Zagreb, 2016.

MANDIĆ Mandić, Snoviđenja sv. Ivana Boska, Blagdan Marije Pomoćnice - Rijeka, 2007.

NANNI Carlo, Preventivni sustav danas, Salesiana, Zagreb, 2014.

TORIN Nuria, Igram i smijehom kroz djetinjstvo, Verbum, Split, 2007.

ČLANCI:

AMABILIS JURIC Kata i SRDANOVIĆ Staša, Socijalni aspekti u oblikovanju djetetove duhovnosti i identiteta te njihova konkretna aktualizacija, *Služba Božja: liturgijsko - pastoralna revija*, vol. 57, (2017.), br. 4.

BAŠIĆ Slavica, Modernost pedagoške koncepcije Marije Montessori, *Pedagogijska istraživanja*, vol. 8, (2011.), br. 2

GARMAZ Jadranka, O odgoju, *Crkva u svijetu*, vol. 51, (2016.), no. 4, str. 557

MILJKOVIĆ Dubravka, Odgoj, obrazovanje i psihološka neotpornost djece i mladih, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 2017., br. 11.

ŠIMUNOVIĆ Josip, Župna kateheza kao oblik pastoralne skrbi o učenicima nižih razreda osnovne škole u župnoj zajednici, *Bogoslovska smotra*, vol. 78, (2008.), br. 33.

ŠIMUNOVIĆ Milan, "Alojzije Hoblaj, Teološko - katehetska ishodišta vjerskog odgoja u ranom djetinjstvu", *Bogoslovska smotra*, vol. 76 (2006.), br. 4.

TOMIN Zdravko, Izvanobiteljska sredina i odgoj djeteta, *Časopis za filozofiju i religijske znanosti*, vol. 34, (1979.), br. 6.

ČLANCI S INTERNETA:

ĐUZEL Jelica, Djeca su živi duhovni potencijal, a "Kateheza dobrog Pastira" pomaže im da osluškuju koliko ih Bog ljubi, *Narod.hr*, 28. srpnja 2015., <https://narod.hr/kultura/s-jelica-duzel-djeca-su-zivi-duhovni-potencijal-a-kateheza-dobrog-pastira-pomaze-im-da-osluskuju-koliko-ih-bog>, (2. rujna 2020.)

Osnivanje Družbe don Boscovi salezijanci, 6. ožujka 2013., <https://donbosco.hr/animacija/price-o-don-boscu/item/1203-osnivanje-druzbe>, (pristup 6. kolovoza 2020.)

Hrvatska salezijanska provincija sv. Ivana Bosca, posljednja izmjena: 18.5.2020., <http://donbosco.hr/salezijanci/hrvatska-salezijanska-provincija>

Hrvatska salezijanska provincija sv. Ivana Bosca, posljednja izmjena: 18.5.2020., <http://donbosco.hr/salezijanci/hrvatska-salezijanska-provincija>

Salezijanci i ove godine pozivaju djecu na popularni Ljetni oratorij, Bitno.net, 21. lipnja 2019., <https://www.bitno.net/najave/salezijanci-i-ove-godine-pozivaju-djecu-na-ljetni-oratorij/>, (pristup: 11. rujna 2020.)

ENCIKLOPEDIJE

Mrežna enciklopedija Miroslava Krleže

SVEUČILIŠTE U SPLITU

KATOLIČKI BOGOSLOVNI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, _____, kao pristupnik za stjecanje zvanja *sveučilišnoga/sveučilišne prvostupnika/prvostupnice katehetike*, izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo moga vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis